

REPERE ACTUALE ÎN PROIECTAREA PROGRAMELOR ȘI MANUALEOR ȘCOLARE

ACTUAL DIMENSIONS IN THE DESIGN OF SCHOOL PROGRAMS AND MANUALS

Raluca-Gabriela LOGA¹

ABSTRACT

ROMANIAN EDUCATION SYSTEM IS NEITHER BETTER NOR WORSE THAN THE PRESENT SOCIETY. IT FACES SIGNIFICANT SERIES OF PROBLEMS – FROM THE IDENTITY CRISIS TO RESOURCE SHORTAGES, FROM SYSTEM DESIGN ERRORS, TO STERILE IMITATIONS, FROM THE VISION CRISIS TO INAPPROPRIATE, EVEN UNDESIRABLE ENDS.

A LOT OF ENERGY IS CONSUMED IN INVISIBLE DEBATES, AND SOLUTIONS ARE DELAYED ALMOST SCHEDULED. BY CONSULTING SEVERAL BIBLIOGRAPHIC SOURCES, I WAS UNPLEASANTLY SURPRISED TO FIND THAT BOTH THE CRITICISMS OF THE PROGRAMS AND OF THE TEXTBOOKS REMAINED THE INEVITABLE CONSTANTS OF THE PUBLIC DEBATE SPACE. THE SOLUTIONS I PROPOSE IN THIS STUDY ARE BOTH POSSIBLE AND REMEDIAL

AN ANALYSIS OF SCHOOL CURRICULA AND ALTERNATIVE TEXTBOOKS BECOMES IMPERATIVE IN THE CONTEXT OF INCREASING INTEREST IN ACHIEVING THE FINITE POINTS IN WHICH THE EMPHASIS MOVES FROM QUANTITATIVE TO MULTIDIMENSIONAL QUALITATIVE ASPECTS. AT THE SAME TIME, INTERDISCIPLINARITY AND TRANSDISCIPLINARITY, CLAIM STRUCTURAL CHANGES IN THE CONTENT OF EDUCATION, SEEKING THE PERMISSIVE FUNCTIONAL FRAMEWORK, BY WHICH THE MONODISCIPLINARY MODEL IS GRADUALLY DIMINISHED AS A WEIGHT IN THE DIDACTIC ACTIVITIES.

KEYWORDS: ACTUAL DIMENSIONS, DESIGN OF SCHOOL PROGRAMS, DESIGN OF SCHOOL MANUALS

I. *Introducere.*

O analiză a programelor școlare și a manualelor alternative devine imperativă în condițiile în care crește interesul pentru realizarea unor finalități în care accentul se deplasează dinspre aspectele cantitative spre cele calitative multidimensionale. În același timp, interdisciplinaritatea și transdisciplinaritatea, revendică schimbări structurale la nivelul conținuturilor învățământului, căutându-se acel cadru funcțional permisiv, prin care modelul monodisciplinar să fie, treptat, diminuat ca pondere în activitățile didactice.

Atât dezbateră teoretică, cât și articularea politicilor educaționale scot în evidență o serie de inconveniente și inconsistențe legate de programele școlare și manualele alternative, insistându-se de câteva decenii pe „descongestionarea” programelor și optimizarea manualelor ca

---

¹ Doctorandă, Universitatea din Craiova; Studentă, Universitatea „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu, ulbsrock@gmail.com

instrumente de lucru ale elevilor. Este o realitate că revizuirea, completarea și dezvoltarea cadrului de referință al curriculumului național trebuie să se facă în consonanță cu noua matrice educațională europeană, insistându-se pe formularea conceptelor, principiilor și normelor care fundamentează științific și metodologic proiectarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea curriculară din perspectiva dezvoltării și formării „conceptelor cheie”.

II. Un curriculum școlar concretizat în programe și manuale.

O analiză de tip evaluativ

Curriculumul școlar – în sens restrâns – cuprinde planurile de învățământ, programele școlare și manualele școlare. El reprezintă un set unitar de documente și este evaluat cu ajutorul unui *sistem de criterii* și al unui *set de indicatori* transpuși în *întrebări evaluative*.

II.1. Analiza de tip evaluativ a programelor școlare presupune o grilă din care consider necesar a desprinde un set de cinci criterii, respectiv: *relevanța, pertinența, coerența, aplicabilitatea și fezabilitatea*.

Astfel, prin detaliere, se poate observa că:

a) relevanța conținuturilor programelor evidențiază gradul în care formularea unor judecăți de valoare privind reprezentativitatea și legitimitatea finalităților și a obiectivelor generale corespunde politicii educaționale, viziunii asupra educației și misiunilor școlii, precum și domeniului de referință;

b) pertinența programelor indică buna / slaba orientare a curriculumului prin aprecierea măsurii în care sistemul de obiective / competențe conduce la realizarea finalităților educaționale așteptate;

c) coerența – înțeleasă drept calitate a componentelor curriculumului reflectată prin sistemul obiectivelor / competențelor și prin gradul de armonizare a obiectivelor / competențelor cu conținuturile;

d) aplicabilitatea, exprimată prin gradul de adecvare între strategiile educaționale – în care sunt integrate și resursele – proiectate prin curriculum și calitatea relației dintre tipurile de obiective, activitățile de învățare recomandate și metodele pedagogice prefigurate prin curriculum;

e) fezabilitatea care învederează măsura în care obiectivele proiectate sunt realiste prin raportare la resursele educaționale disponibile și cu pregătirea personalului didactic și realizabile în intervalul de timp prevăzut prin planul cadru.

Identitatea fiecărui criteriu se conturează prin indicatorii subsumați și aceste criterii înglobează sensuri clare, riguros definite, valorificate în procesul de evaluare spre a exprima diverse grade calitative ale curriculumului școlar proiectat, prin relaționare cu indicatorii și întrebările evaluative.

Prezentarea în sinteză a criteriilor în baza cărora se poate face analiza programelor școlare poate fi observată în tabelul de mai jos²:

CRITERIUL	DESCRIPTORI
1. RELEVANȚA	Permite formularea unor judecăți de valoare privind reprezentativitatea și legitimitatea finalităților și a obiectivelor

² A se vedea și *Analiza programelor și manualelor școlare alternative*, Centrul Național de Evaluare și Examinare, 2012, pp. 18-20.

	<p>generale în raport cu politica educațională și cu domeniul de referință. Reperete calitative care dau relevanță curriculumului proiectat sunt date de gradul de reprezentativitate a obiectivelor sau corespondența dintre obiective cadru (OC), competențe generale (CG) și obiectivele ariei curriculare din care face parte o disciplină.</p>
2. PERTINENȚA	<p>Reflectă buna orientare a curriculumului prin aprecierea măsurii în care sistemul de obiective / competențe conduce la realizarea finalităților proiectate. Extensia, volumul și variabilitatea obiectivelor / competențelor reprezintă elemente cuantificabile, ce exprimă pertinenta curriculumului.</p>
3. COERENȚA	<p>Exprimă calitatea componentelor curriculumului, reflectată prin sistematizarea obiectivelor / competențelor și prin gardul de articulare a obiectivelor / competențelor cu conținuturile.</p> <p>!!! Un curriculum de calitate trebuie să conțină obiective clare, armonizate cu finalitățile și conținuturile, acceptate ca mijloace de realizare a obiectivelor propuse.</p> <p>Coerența prin continuitate este un reper calitativ esențial al unui curriculum, atât în privința dezvoltării sistemului de obiective / competențe, a strategiilor de învățare prefigurate prin curriculum, cât și a ansamblului de conținuturi prin care se intenționează realizarea obiectivelor / competențelor și atingerea finalităților educaționale la nivel disciplinar.</p> <p>Coerența operează la nivelul teleologic și măsoară dezvoltarea verticală a sistemului de obiective / competențe, în interiorul unui ciclu de școlaritate și dă sistematica orizontală, la nivelul fiecărui an de studiu.</p>
4. APLICABILITATEA	<p>Măsoară gradul de adecvare între strategiile și resursele educaționale proiectate prin curriculum și calitatea relației dintre tipurile de obiective (cognitive, atitudinale, acțional-practice), activități de învățare recomandate și metodele pedagogice prefigurate prin curriculumul școlar proiectat.</p> <p>Aplicabilitatea este în strânsă legătură cu nivelul competențelor (științifice, metodologice, participativ-integrante) pe care le au dascălii în implementarea curriculumului, cu coerența strategiilor de învățare proiectate prin curriculum și cu posibilitățile elevilor de a parcurge curriculumul în timpul prestabilit.</p>
5. FEZABILITATEA	<p>Constă în aprecierea măsurii în care obiectivele proiectate sunt realiste în raport cu resursele educaționale disponibile și cu pregătirea personalului didactic și obligatoriu realizabile în intervalul de timp prevăzut prin planul cadru.</p> <p>Prin valorizarea în evaluarea fezabilității se creează cadrul realizării unor corecții în ceea ce privește formularea obiectivelor și a activităților de învățare pentru a spori gradul de reprezentativitate și de adecvare a acestora la particularitățile elevilor cărora li se adresează (nivelul de vârstă și formare,</p>

	interese, aptitudini, potențial de învățare, abilități privite în dinamicitate, potențialul de adaptabilitate, mediul școlar etc.)
--	--

Se impune precizarea că apelul la indicatori – înțelegi ca transpunere în mărimi statistice (cifre, calificative, opinii / grade de credibilitate etc.) – conduce atât la o abordare descriptivă mai nuanțată, cât și la obținerea unui nivel analitic mai avansat (măsurarea rezultatelor, analiza factorilor ce au generat diverse stări de lucruri, formularea de ipoteze etc).

II.2. Analiza de tip evaluativ a manualelor școlare

Există prea multe critici la adresa manualelor școlare prezente azi pe piața educațională din România. La general vorbind, atât manualele, cât și programele au făcut obiectul unor critici și în perioada regimului comunist. Astăzi, aceste critici în privința manualelor se concentrează mai mult pe direcția *caracterului lor alternativ*, decât să fie focalizate pe conținuturi, existând chiar tendințe desuete de revenire la manualul unic, adică o întoarcere cu peste douăzeci și doi de ani în urmă. Această versiune este „rodul” gândirii înguste, inflexibile și rudimentare a unor decidenți din MEN, dar și o formă agresivă de manipulare prin intermediul *pretextului contextual*.

Am în vedere modalitățile ascunse de *pervertire* a problemelor din domeniul educației, una dintre ele reprezentând-o, în cazul de față, *manualele alternative* și piața acestora. Gâlceava ministerului cu editurile concurente și aruncarea unei anateme generatoare de un fals flagrant – acela că elevii nu au manuale editate la timp și conținutul este inadecvat ar fi cauzate de piața liberă a manualelor – decredibilizează atât funcțiile manualului, cât și pluralismul educațional. Precizând succint că orice manual – indiferent „cât de alternativ” este el – trebuie să respecte *obligatoriu* programa școlară și că această corespondență dintre conținutul manualului (alternativ) și conținutul programei școlare intră în competența ministerului de resort – care are ca instrument de control *avizul* pentru editare – iterez ideea că evaluarea manualelor dintr-o asemenea perspectivă este nu doar inadecvată, ci și generatoare de confuzii grave.

Aici, propun o grilă de evaluare bazată pe un set de 9 criterii, fundamentate în indicatori și descriptori despre care vom vorbi într-o altă lucrare.

Următorul tablou sintetizează criteriile ce compun grila de evaluare a manualelor școlare³:

CRITERIUL	DESCRIERE
1. ELEMENTE DE IDENTITATE	Conține informații privitoare la designul copertei, modul de utilizare, prefață și aspecte introductive, aspecte de atractivitate, calitatea hârtiei, ilustrații, îndrumări pentru elev, bibliografie.
2. CONCEPȚIA CURRICULARĂ	Integrează aspecte privind proiectul curricular propus de manual, respectiv existența unei paradigme interioare care reflectă o anumită viziune de arhitectură a manualului, corespondența dintre programa școlară și conținuturile manualului, respectarea imperativelor unei învățări raționale și gradul în care tipurile de lecții favorizează învățarea.
3. CARACTERISTICILE CONȚINUTULUI	Exprimă modul de concretizare a conținuturilor, relevanța informațiilor, esențializarea informațiilor, cantitatea de informații

³ Ibidem, pp.11-12.

MANUALULUI	furnizate de manual, densitatea informațiilor, prezentarea secvențelor de conținut, prezența structurilor interdisciplinare și deschiderea spre educația nonformală.
4. CARACTERUL NEDISCRIMINATORIU	Indică existența unor elemente interpretabile ca discriminatorii, fie la nivelul textului, fie al imaginilor oferite de manual.
5. ORGANIZAREA ȘI CONDUCEREA ÎNVĂȚĂRII PROPUSE DE MANUAL	Este indicat prin indicatorii asociați și vizează, deopotrivă, sarcinile de învățare induse și impactul acestora pentru elev (motivație, personalizare, învățare activă).
6. ACCESIBILITATEA MANUALULUI	Se referă la adecvarea la particularitățile de vârstă ale elevilor, limbajul utilizat, accesibilitatea suporturilor empirice (figuri, grafice, desene, ilustrații), caracterul accesibil al activităților de învățare.
7. COMPONENTA DE EVALUARE	Vizează prezența explicită a activităților obișnuite de evaluare, a unor instrumente de evaluare, a metodelor complementare de evaluare.
8. REFLECTAREA UNIVERSULUI REFERENȚIAL AL ELEVULUI	Exprimă deschiderea manualului către promovarea valorilor, motivația pentru învățare, conexiunile sugerate cu viața reală, cu cotidianul în schimbare.
9. ELEMENTE DE TEHNOREDACTARE	Include aspecte privitoare la lizibilitatea și corectitudinea gramaticală a textelor, structurarea fiecărui text, permisivitatea utilizării în situații diverse.

Respectarea acestei grile și aplicarea succesivă a criteriilor în evaluarea manualelor școlare conferă informații de mare utilitate atât pentru autorii ce intră în competiție directă pentru elaborare, cât și pentru editori și decidenții investiți cu autoritatea avizării.

III. Concluzii

Învățământul românesc nu este nici mai bun, nici mai rău decât societatea actuală, al cărei subdomeniu este. El se confruntă cu serii semnificative de probleme – de la criza de identitate la penuria de resurse, de la erorile de proiectare a sistemului, la imitațiile sterile, de la criza de viziune, la finalități inadecvate, chiar indezirabile.

Se consumă multă energie în dezbateri pe teme invariabile, iar soluțiile întârzie aproape programat. Consultând mai multe surse bibliografice, am fost neplăcut surprinsă să constat că atât criticile programelor, cât și cele ale manualelor școlare au rămas *constantele* inevitabile ale spațiului dezbaterilor publice în domeniu. Revistele de specialitate conțin asemenea subiecte și în 1972 și în 1988 și în 1995 și astăzi. Soluțiile pe care le propun în acest studiu sunt și posibile și remediale.

Bibliografie:

1. Gorun, Adrian, *Contribuții la reconstrucția identității educației naționale. Sinteze*, Editura Academica Brâncuși, Târgu-Jiu, 2015.
2. Gorun, Adrian, Gorun, Horațiu-Tiberiu, *O nouă paradigmă a educației? Construcții normative după 1989*, Editura ProUniversitaria, București, 2014.
3. Gorun, Adrian, Gorun, Horațiu-Tiberiu, *Un scurt tratat despre educație (Teoria generală și sociologia educației. Elemente de memetică)*, Editura Universitaria, Craiova, 2016.
4. Gorun, Horațiu-Tiberiu, Gorun, Adrian, *Al doilea tratat despre educație: (Virusii culturali și virusii proiectați)* Editura Universitaria, Craiova, 2017.
5. Ghid: Centrul Național de Evaluare și Examinare, *Analiza programelor și manualelor școlare alternative*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2012